

De l'auca al tuit: el tren de Mataró

Recursos sobre el tren per a centres d'ensenyament
Mataró, 2017

Les estampes

Des de la introducció del tren en la nostra història, a partir de la inauguració del 1848 del primer tren de Catalunya i Espanya, el ferrocarril de Barcelona a Mataró, el tren ha generat il·lustracions populars amb fi lúdic i pedagògic com ventalls, auques i còmics, contes il·lustrats, trencaclosques...

A la xarxa es pot consultar l'exposició virtual de la [col·lecció d'imatgeria popular del tren de Mataró](#), reunida per Xavier Nubiola. Podem resseguir l'evolució de la imatgeria popular del tren en tres etapes:

Auca de Manel Cuyàs, 1974

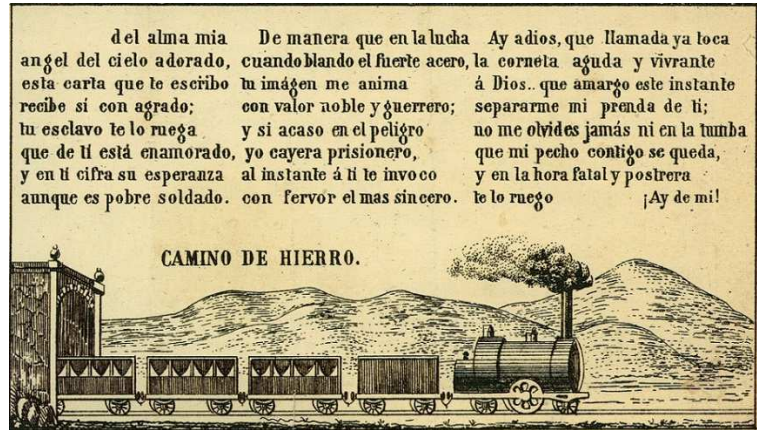
1. En el moment de la introducció del tren, a partir de 1848, es destaca la novetat del tren. En un context de gran analfabetisme la imatge gairebé no porta text i està plena de detalls costumistes.
2. Durant el franquisme la cultura popular va estar en auge; en ocasió de la celebració del centenari l'any 1948, i la dels 125 anys al 1973, auques i còmics van popularitzar la història més anecdòtica del tren.
3. En l'actualitat, en el nostre món sobre informat, especialment a partir del 150 aniversari celebrat el 1998, la producció es dirigeix sobre tot als infants i s'omple de colors.
4. També dediquem un apartat a les referències al tren que es fa en auques d'altres temàtiques, publicades a partir dels anys cinquanta, que mostren que el tren és un tema molt transversal. Són auques d'història local o d'entitats.

1. Els primers gravats, al segle XIX: la novetat del tren

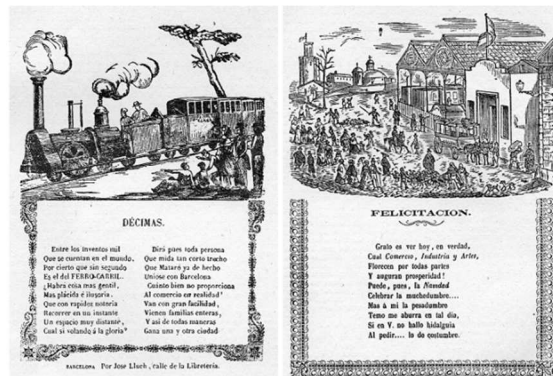
Durant la segona meitat del segle XX s'imprimeixen una desena d'estampes del tren en ventalls, postals, auques i felicitacions que es fan molt populars. Expliquen la novetat del tren en un ambient costumista, amb personatges del dia a dia.

Noguera imprimeix cap a 1850 un auka dels edificis singulars de Barcelona

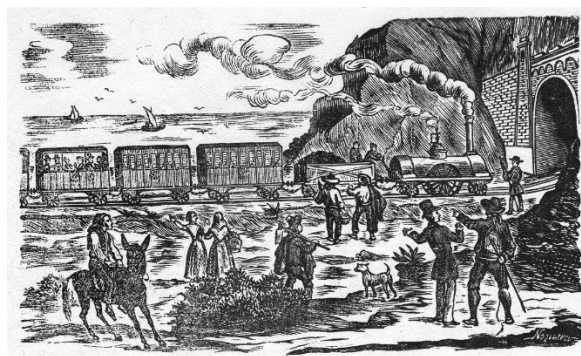
Aquesta postal de 1850 de Josep Abellán, d'un soldat a la seva núvia, inclou un tren perquè era la gran notícia

Un ventall de 1860 de Josep Lluich mostra per una banda el pas del tren i per l'altra la façana de l'estació de França

El ventall de 1860 imprès per Joan Llorens explica escenes típiques a l'estació del tren cap a Mataró

Full de ventall 1850 de Noguera, que representa el túnel de Montgat

Felicitació de Nadal d'un repartidor de diari cap a finals del segle XIX

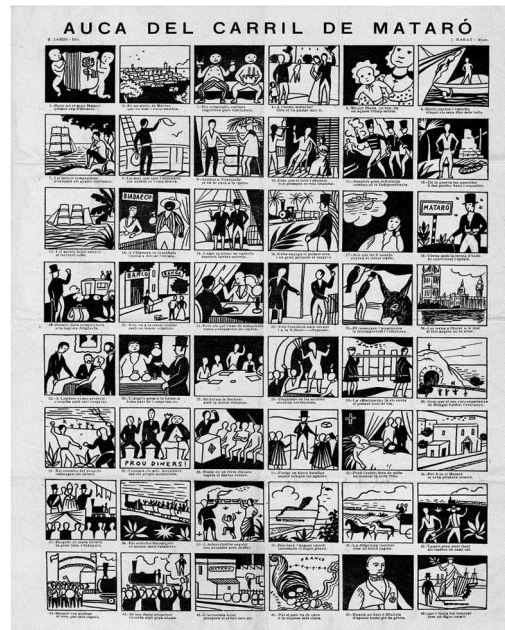
2. Entre el Centenari i 125 aniversari del tren: la història popular

Després de la guerra l'auca era un gènere en auge, com tota manifestació popular. Per celebrar el Centenari el 1948 es va convocar un concurs d'auques sobre les dificultats que va passar Biada per fer el ferrocarril i es va difondre la història més anecdòtica del tren.

També es van publicar postals, calendaris i els primers llibres i còmics adreçats al públic juvenil.

L'auca del tren del Centenari, 1948, està escrita en una barreja de català i castellà

L'auca de E. Jardí i Joan Barat, 1948, va guanyar el concurs d'auques de l'Ajuntament de Mataró

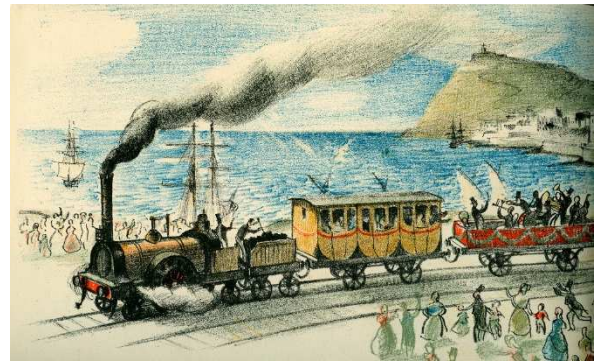
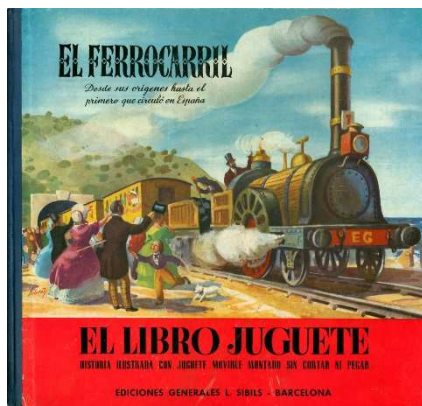
L'auca d'Eusebi Vidiella, 1948, destaca per la seva atrevida crítica al govern en l'organització del Centenari del tren

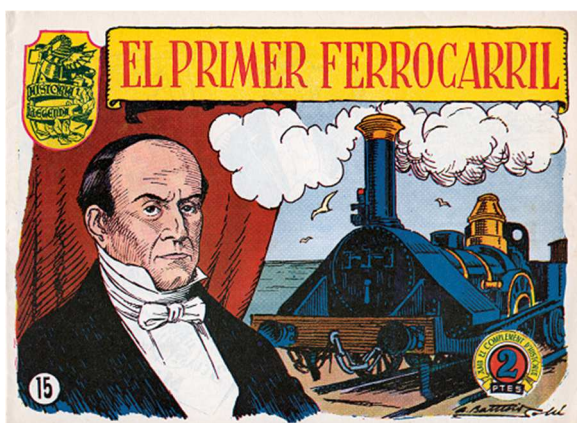
Auca dels germans Carles i Josep Fradera, 1948

Aquestes imatges, d'un calendari de 1948 de l'empresa Unitex imprès a Gràfiques Manem, es van fer molt populars. No es coneix l'autor

Esplèndid llibre, publicat el 1949 amb il·lustracions de Josep Subirats, que incloïa un tren retallable

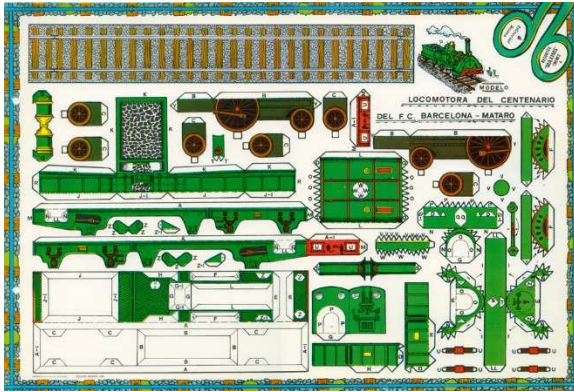
El còmic d'Antoni Batllori, de 1956, va ser prohibit, i es va haver d'editar a Andorra

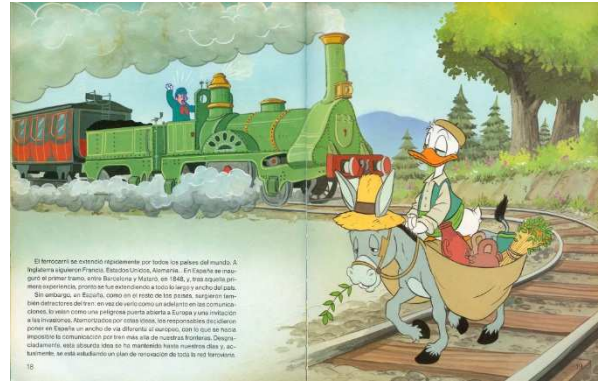
Còmic de Manel Cuyàs publicat l'any 1973 en la celebració dels 125 anys del tren (auca pàg.2 del mateix autor, 1974)

3. Actualitat: auge de dibuixos per a públic infantil

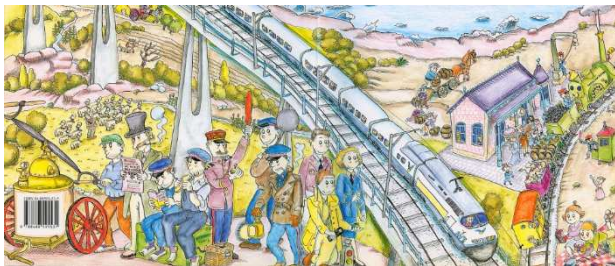
El tema continua present durant els 80 sobretot amb material dirigit a nens, i especialment a en torn de la celebració dels 150.

Retallable del tren del Centenari, de l'editorial Roma, 1982

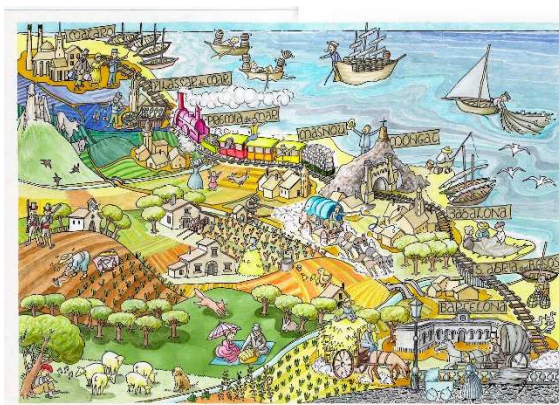
Conte "Donald y el ferrocarril" de Walt Disney, 1990

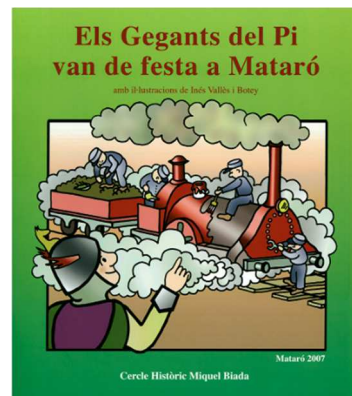
Conte "Petita història del tren" de Pilarin Bayés, 1996

Conte "Petita història del correu" de Pilarin Bayés, 2000

Trencaclosques "El tren de Mataró" d'Agnès Vallès, 2006

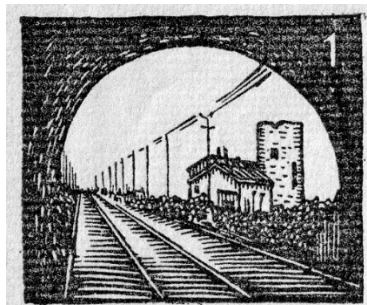

Conte "Els gegants del Pi van de festa a Mataró" d'Agnès Vallès, 2007

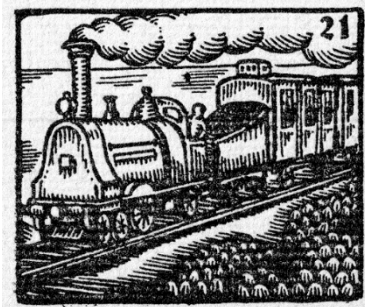
4. El tren com a tema transversal

... en les auques de poblacions del Maresme

Al segle XX, és usual la presència del tren en auques de difusió d'història local com un element característic de les poblacions del Maresme. Es remarca la velocitat del tren, el progrés que va aportar als pobles, les estacions, el fet que era el primer tren d'Espanya, i també l'efecte barrera de la via.

En arribar a Montgat,
la Maresma ha començat.

I un tren xiula per la sorra:
el primer que a Espanya corre.

Pobrenent ha crescut nostra població
fins arribat el bon carril salvadó.

Auca del Maresme de Marià Ribas, 1930

Auca de Sant Pol, cap a 1950

Això sí que és bo i no enganya!
El primer carril d'Espanya

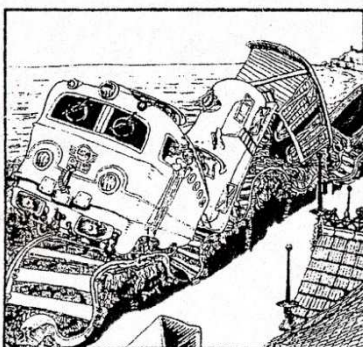
23. El tren que va a Mataró
omple els pagesos de por.

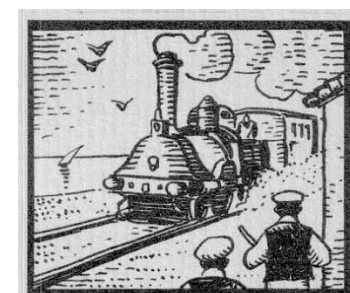
24. Al Masnou hi ha estació
i a Ocata hi ha baixador.

Auca de Vilassar, 1966

Auca del Masnou, 1985

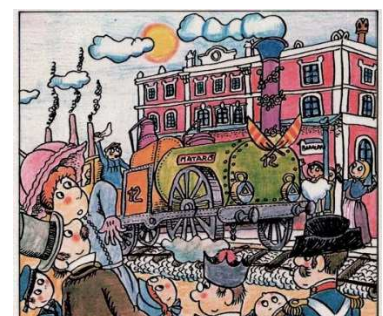

Un gran favor se'ns faria
treient del bell mig la via.

19- ARRIBA EL TREN (1857)

Ja tenim tren: enhorabona!
vindrà més gent de Barcelona.

Tot va venir -i Déu n'hi do!-
que el carril de Barcelona,
anant cap a Mataró,
va passar per Badalona.

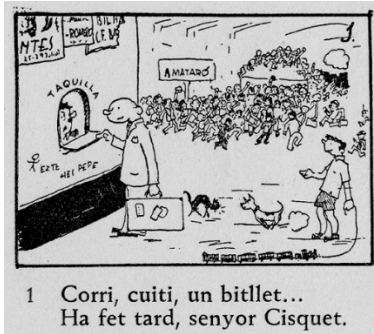
Auca de Calella, 1985

Auca de Caldes d'Estrac, 1998

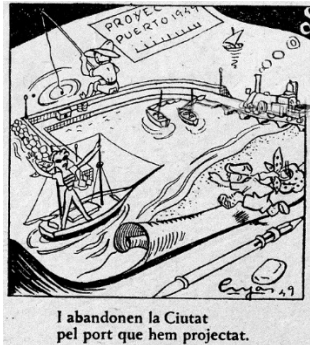
Auca de Badalona, cap a 2000

... i en la història d'entitats

Durant els anys 50 el tren es fa present en alguns dels quadres d'auques d'empreses i entitats com a referència secundària. El tren apareix com un mitjà de transport revolucionari que afavoreix el comerç i la mobilitat, però també s'ha convertit en una joguina per a nens!.

Auca de la festa de les Santes, de Carles Fradera, cap a 1948

Auca del comerç de Mataró, de Manel Cuyàs, 1949

Auca dels 50 anys del Barça, 1949

Auca del transport, de la Llibreria Millà, cap a 1950

Auca de la Maquinista, de Rafael Estrany, 1955

Auca del Tibidabo, 1958

5. Nou il·lustradors destacats

Alguns dels autors d'aquestes il·lustracions són ben coneguts gràcies a la seva abundosa producció; altres tenen una trajectòria privada. Aquestes són les dades d'alguns d'ells:

Josep Noguera (Barcelona, segle XIX)	estampador d'una estirp de xilògrafs de Barcelona, que va treballar amb tècniques innovadores com la litografia
Marià Ribas i Bertran (Mataró 1902-1996)	dibuixant d'arquitectura, historiador i arqueòleg de gran prestigi, molt actiu en les excavacions i la creació del Museu de Mataró. El 1995 rebé la creu de Sant Jordi i des de 2014 és mataroní il·lustre.
Rafael Estrany i Ros (Mataró 1884-1958)	pintor polifacètic, professor i agent cultural que va dirigir el Museu Municipal de Mataró, l'Escola Municipal d'Arts i Oficis, i diverses entitats mataronines
Eusebi Vidiella i Morató (Xerta 1900- Mataró 1971)	dibuixant i impressor, autor de figurins per als Pastorets, ben actiu en la vida cultural de Mataró
Josep Subirats i Samora (Barcelona 1914-1997)	dibuixant de Gràcia que durant la república va treballar com a cartellista i, després de lliurar-se de la represàlia franquista, com a dibuixant publicitari
Antoni Batllori i Jofré (Barcelona 1915-1999)	dibuixant dedicat especialment al còmic, al Patufet i TBO entre d'altres, tot i que també va il·lustrar llibres i animacions. Creu de Sant Jordi (Arxiu Teià)
Manel Cuyàs i Duran (Mataró 1922- 2005)	dibuixant autor de famosos còmics i publicacions juvenils per a l'Editorial Bruguera i per a editorials angleses, a part de moltes altres obres com retrats, auques i cartells. (Arxiu Badalona)
Pilarin Bayés i de Luna (Vic 1941)	dibuixant especialment dedicada al dibuix infantil i juvenil en llibres i revistes; els seus dibuixos es caracteritzen per la innocència i ironia alhora
Agnès Vallès i Botey (Barcelona 1962)	arxivera i il·lustradora, especialment de llibres infantils, que combina el dibuix a mà amb tècniques digitals.

6. Activitats

